

HET NATIONAAL BESTUURSAKKOORD WATER

In de aard en omvang van de nationale waterproblematiek doen zich structurele veranderingen voor. Klimaatveranderingen, zeespiegelstijging, bodemdaling en verstedelijking maken een nieuwe aanpak in het waterbeleid noodzakelijk. In februari 2001 sloten daarom Rijk, Interprovinciaal Overleg, Unie van Waterschappen en Vereniging van Nederlandse Gemeenten de Startovereenkomst Waterbeleid 21^e eeuw. Daarmee werd de eerste stap gezet in het tot stand brengen van de noodzakelijke gemeenschappelijke aanpak. Twee jaar later worden de resultaten van die samenwerking en van voortschrijdende kennis en inzicht neergelegd in dit Nationaal Bestuursakkoord Water, hierna te noemen NBW.

DE PARTIJEN bij het NBW:

de Staat der Nederlanden hierna te noemen het Rijk, de provincies, het Samenwerkingsverband Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Unie van Waterschappen,

Het Rijk is hierbij vertegenwoordigd door de minister-president en de staatssecretaris van Verkeer & Waterstaat. De terzake beoogde bestuursorganen van de provincies zijn vertegenwoordigd door de voorzitter en secretaris van het Samenwerkingsverband Interprovinciaal Overleg (IPO), op grond van artikel 21, lid 5, van de gemeenschappelijke regeling IPO en het besluit van het algemeen bestuur van het IPO, nr AB 30281/2003, hier te noemen de "provincies". Het samenwerkingsverband Interprovinciaal Overleg is vertegenwoordigd door zijn voorzitter. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), vertegenwoordigd door haar voorzitter en de Unie van Waterschappen (UvW), vertegenwoordigd door voorzitter en secretaris, zullen bevorderen dat hun leden uitvoering geven aan afspraken over inbreng en medewerking van gemeenten en waterschappen,

REKENING HOUDEND MET:

het vigerende rijksbeleid (Vierde Nota Waterhuishouding, Anders omgaan met water) en het beleid dat voortvloeit uit Natuur voor mensen, mensen voor natuur, de Wet reconstructie concentratiegebieden en de Europese Kaderrichtlijn Water,

VOORTBOUWEND OP:

de constatering in de Startovereenkomst Waterbeleid 21^e eeuw dat klimaatveranderingen, zeespiegelstijging, bodemdaling en verstedelijking nopen tot een nieuwe aanpak in het waterbeleid, en de in de Startovereenkomst Waterbeleid 21^e eeuw opgenomen afspraak een NBW te sluiten met taakstellende afspraken over doelen en maatregelenpakketten die nodig zijn om de waterhuishouding op orde te brengen en te houden, inclusief de financiële dekking,

CONSTATEREND DAT:

partijen voorafgaande aan en mede met het oog op dit NBW tezamen de wateropgave die als gevolg van de klimaatverandering, zeespiegelstijging, bodemdaling en verstedelijking benodigd is om in 2015 het watersysteem op orde te hebben en vervolgens op orde te houden richting 2050 op hoofdlijnen in beeld hebben gebracht, dat alle zestien deelstroomgebiedsvisionen die deze opgave beschrijven in concept gereed zijn, en mede aan de basis staan van dit NBW, dat de verdere uitwerking van de wateropgave ten gevolge van watertekorten (droogtestudie) in volle gang is en dat is gestart met de implementatie en uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn Water,

CONSTATEREND DAT:

het op orde zijn en houden van het watersysteem van vitaal belang is voor alle functies in het landelijk en stedelijk gebied, zoals landbouw, wonen, werken, recreatie en natuur.

CONSTATEREND DAT:

door partijen gezamenlijk is nagegaan welke nieuwe en bestaande instrumenten ten behoeve van het realiseren van deze opgave kunnen worden ingezet, welke verdeling van taken en verantwoordelijkheden moet worden aangehouden en welke nadere (proces)afspraken nodig zijn,

CONSTATEREND DAT:

de conclusies hiervan zijn neergelegd in onderhavig NBW, waarin partijen vastleggen op welke wijze de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het Waterbeleid 21^e eeuw zal worden vormgegeven en met welke voortschrijdende afspraken het op orde brengen en houden van de waterhuishouding gerealiseerd kan worden,

CONSTATEREND DAT:

alle partijen hebben verklaard de noodzakelijke gemeenschappelijke aanpak van Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen te zullen bevorderen, waarbij ieder van de betrokken bestuursorganen vanuit een integrale afweging bijdraagt vanuit zijn specifieke verantwoordelijkheden en bevoegdheden; dat partijen die het NBW ondertekenen de verplichting aanvaarden de hierna opgenomen afspraken na te komen en, voor zover het inspanningsverplichtingen betreft, al het mogelijke doen om de doelstellingen van het NBW te laten slagen,

KENNIS GENOMEN HEBBEND VAN EN REKENING HOUDEND MET:

het traject van de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier en de verschillende verkenningen die voor het hoofdwatersysteem zijn of worden uitgevoerd (de Spankrachtstudie, Integrale Visie IJsselmeergebied, Integrale Verkenning Maas),

KOMEN HET VOLGENDE OVEREEN:

A. Kader

Vaststaat dat voor een Nederland dat leeft met water, het water meer ruimte zal moeten krijgen. Vaststaat ook dat water de maatschappij daarmee meer geld zal gaan kosten; Nederland leeft met water zal ook betekenen: Nederland investeert in water. Met dit NBW leggen de overheden vast op welke wijze, met welke middelen en langs welk tijdpad zij gezamenlijk de grote wateropgave voor Nederland in de 21^e eeuw willen aanpakken. Het akkoord benadrukt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het op orde krijgen en houden van het totale watersysteem. Het geeft aan welke instrumenten ingezet worden om de opgave te realiseren, welke taken en verantwoordelijkheden iedere partij daarbij heeft en hoe partijen elkaar in staat willen stellen hun taken uit te voeren.

Het NBW markeert een belangrijk moment: de opgave voor de langere en korte termijn is in beeld gebracht, instrumenten zijn benoemd en het tijdpad is uitgestippeld. Daarmee is niet zozeer een fase afgesloten, maar wordt het vervolg van een inhoudelijk, procedureel en financieel omvangrijke operatie mogelijk gemaakt.

Partijen verplichten zich na ondertekening van dit NBW te starten met alle hierna genoemde afspraken. Direct zal worden gestart met de uitvoering van het maatregelenprogramma voor de korte termijn (2003-2007) inclusief de hiertoe benodigde aanpassing van bestaande plannen en op basis van de beschikbare financiële middelen.

In 2006 doet zich een belangrijk evaluatie moment voor. Partijen stellen op dat moment vast wat voor de periode 2007-2015 met een doorkijk naar 2050 de omvang is van de nader uitgewerkte opgave, de financiële gevolgen en de dekking daarvan alsmede de eventuele consequenties voor de lastendruk. Hierbij dragen het Rijk, IPO, VNG en UvW zorg voor een wijze van bekostiging en financiering die

past bij de wateropgave voor het regionale watersysteem. Daarbij wordt rekening gehouden met de uitkomsten van het lopende Interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) bekostiging waterbeheer, waarbij onder andere gedacht wordt aan de invoering van één watersysteemheffing, zuiveringsheffing en voor de stedelijke opgave aan het aanpassen van de rioolheffing. Zo mogelijk worden de IBO-uitkomsten al voor het evaluatiemoment verdisconteerd bij de uitwerking van het NBW.

Het Nationaal Bestuursakkoord Water toont hoe de overheden de handen ineen slaan om stapsgewijs, maar steeds gezamenlijk te werken aan een Nederland dat kan leven met water!

B. Ten aanzien van de benodigde afspraken en maatregelen voor het op orde brengen en houden van het watersysteem:

Artikel 1 Doel en aanpak

1. Het NBW heeft tot doel om in 2015 het watersysteem op orde te hebben en daarna op orde te houden anticiperend op veranderende omstandigheden, zoals onder andere de verwachte klimaatverandering, zeespiegelstijging, bodemdaling en toename van verhard oppervlak.
2. Het NBW bevat taakstellende afspraken ten aanzien van veiligheid en wateroverlast (te veel) en procesafspraken ten aanzien van watertekorten, verdroging, verzilting (te weinig), water(bodem)kwaliteit, sanering waterbodems (in lijn met het Tienjaren scenario) (te vies) en ecologie (ecologisch te arm water).
3. De aanpak en uitvoering van maatregelen vindt gefaseerd plaats. Uitwerking van veiligheid en het voorkomen van wateroverlast vindt waar nodig en mogelijk, ook gelet op de financiële middelen, plaats in een integrale werkwijze waarbij de aanpak van watertekorten, tegengaan van verdroging en verdere verbetering van de waterkwaliteit worden betrokken. Ook zijn er goede mogelijkheden om de uitvoering te combineren met plannen op andere beleidsterreinen- zoals de reconstructie van het landelijk gebied, de aanleg van de ecologische hoofdstructuur, winning van oppervlaktedelfstoffen, landinrichting en overige gebiedsgerichte projecten, cultuurhistorie, woningbouw en de aanleg van bedrijventerreinen en infrastructuur- en rekening te houden met vogel- en habitat-richtlijnen.
4. De procesafspraken voor het op orde brengen van het watersysteem ten aanzien van de watertekort problematiek, waterkwaliteit en ecologie behelzen:
  - a. waterschappen toetsen, conform artikel 13, tussen 2003-2005 de regionale watersystemen aan de werknormen (zie bijlage 3), rekening houdend met de deelstroomgebiedsvisies, en geven op basis daarvan de ruimteclaim op aan gemeenten en provincies;
  - b. gemeenten, maken conform artikel 4, tussen 2003 en de eerste helft van 2006, onder meer rekening houdend met deze ruimteclaim en de betreffende deelstroomgebiedsvisie, stedelijke waterplannen;
  - c. provincies komen, conform artikel 3, tussen 2003 en de eerste helft van 2006, onder meer rekening houdend met de ruimteclaims van het waterschap, de gemeentelijke visies en de uitgewerkte, gecompleteerde deelstroomgebiedsvisies, met een integrale afweging van de ruimtebehoefte;
  - d. bij lopende (partiele) herziening van structuur- en bestemmingsplannen, provinciale beleids- en streekplannen anticiperen partijen waar mogelijk op de uitkomsten van bovengenoemde inspanningen, onder ander ten behoeve van uitvoering van het maatregelenpakket 2003-2007;
  - e. voor het overige leggen provincies en gemeenten de definitieve taakstellende afspraken als resultaat van de besluitvorming vast in provinciale beleids- en streekplannen (uiterlijk in 2007), respectievelijk in structuur- en bestemmingsplannen;
  - f. uiteindelijk dienen bovengenoemde procesafspraken uit te monden in taakstellende afspraken die uiterlijk in 2009 zijn vastgelegd in de stroomgebiedbeheersplannen.
5. Partijen spreken af zich gezamenlijk in te spannen de aanpak van de wateropgave daar waar mogelijk te combineren met de uitvoering van het Tienjarenscenario waterbodems.

Artikel 2 Regionaal watersysteem: de doorwerking en uitwerking van de deelstroomgebiedsvisies

6. Een deelstroomgebiedsvisie is voor water de meest recente bouwsteen voor ruimtelijke afwegingsprocessen. Voorafgaand aan de vaststelling door provincies worden in 2003 de deelstroomgebiedsvisies in overeenstemming tussen provincies, gemeenten en waterschappen en in afstemming met de regionale directies van Rijkswaterstaat, de regionale directies van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en de regionale directies van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) uitgewerkt en waar nodig en mogelijk gecompleteerd (integraliteit) of nader onderbouwd (wateropgave inzake vasthouden, bergen, afvoeren), inclusief de afstemming met andere functies. Dit kan worden vastgelegd in een of meer regionale bestuursakkoorden tussen de betrokken partijen. Daarnaast voert de provincie met alle afzonderlijke gemeenten en waterschappen overleg over de integrale afweging in het kader van provinciale beleids- en streekplannen.
7. Provincies en gemeenten dragen zorg voor een integrale afweging van de aldus gemotiveerde ruimtebehoefte en leggen deze vast in provinciale beleids- en streekplannen uiterlijk in 2007, respectievelijk structuur- en bestemmingsplannen.
8. De resultaten en inzichten die verkegen zijn uit de hierboven genoemde afspraken krijgen hun plaats in de integrale stroomgebiedbeheersplannen die in 2009 gereed zijn, de waterhuishoudingsplannen en waterbeheersplannen. Het waterbeheersplan geeft onder andere aan welke aanleg- en beheersactiviteiten worden ondernomen om te zorgen dat in 2015 het watersysteem op orde is (inclusief de legger).
9. Tot aan het moment van opname van de deelstroomgebiedsvisies in streekplannen (formele doorwerking) beschouwen partijen de meest actuele deelstroomgebiedsvisie als best beschikbare referentie voor de beoordeling en uitwerking van het maatregelenprogramma 2003-2007 en voor de toepassing van de watertoets.

Artikel 3 Opgave voor het regionale watersysteem (korte, middellange en lange termijn)

10. Provincies, waterschappen en gemeenten spannen zich in om het maatregelenprogramma 2003-2007 en mogelijk toe te voegen aanvullende maatregelen in de stroomgebieden Rijn, Maas, Eems en Schelde en de daarbij behorende deelstroomgebieden, uit te voeren.
In het stroomgebied van de Eems zijn de maatregelen vooral gericht op het vergroten van de bergingscapaciteit.
In algemene zin wordt de grote wateropgave in het Maas- en Rijnstroomgebied veroorzaakt door verstedelijking en toename van verhard oppervlak. In het Maasstroomgebied en het oostelijk deel van het Rijnstroomgebied wordt water vooral vastgehouden door hermeanderen van beken, aanleggen van retentiegebieden, verontdiepen van waterlopen en beperken van de afvoer van hogere delen; in de westelijke en noordelijke veen- en poldergebieden zijn de maatregelen met name gericht op het vasthouden van water in polderwatergangen of grotere plassen, het uitbreiden van boezemwateren, het vergroten van afvoercapaciteit, het oplossen van veenweide- en verziltingsproblematiek en vergroten van waterlopen en gemaalcapaciteit.
In het Scheldestroomgebied zijn de maatregelen gericht op het vasthouden van water in de poldergebieden door het vergroten van waterlopen, herstel van kreken, vergroten van de gemaalcapaciteit en het aanleggen van plassen of drassige gebieden.
11. In 2005 wordt vastgesteld of het wenselijk en mogelijk is om in 2006 een volgend maatregelenprogramma voor de periode na 2007 vast te stellen.
12. Op grond van de huidige inzichten en kennis over de verwachte klimaatontwikkeling en de gehanteerde normering is voor de inrichting van de stroomgebieden een raming gemaakt van de wateropgave en de ruimtelijke- en financiële opgave voor de middellange (2015) en lange termijn (2050). Deze raming is weergegeven in de bijlage 3. Deze bijlage bevat nog onzekerheden in de gepresenteerde opgaven. Voor de procedure ten aanzien van verdere uitwerking en completering wordt verwezen naar artikel 2, lid 6.

Artikel 4 Stedelijke wateropgave

13. Wateroverlast kan ontstaan vanuit oppervlaktewater dat buiten de oevers treedt, alsook door een te beperkte afvoer van regenwater van verharde oppervlakten en vanuit het grondwater. Partijen onderkennen de noodzaak om dit in beeld te brengen:
  - Gemeenten en waterschappen stellen vóór de eerste helft van 2006 gemeentelijke waterplannen op (incl. de basisinspanning riolering, mogelijke optimalisaties en de grondwaterproblematiek), voorzover dit uit oogpunt van tenminste de wateroverlastproblematiek door partijen noodzakelijk wordt gevonden. Bij het opstellen van de plannen zal overleg met de provincie worden gevoerd. Partijen houden daarbij rekening met de ruimteclaim voortvloeiend uit de toepassing van de (werk)normen en geven de samenhang met de deelstroomgebiedsvisie aan. UvW en VNG stellen hiervoor een format op.
  - Door de Commissie Integraal Waterbeheer (CIW) wordt in 2003 een advies voorbereid voor de verdeling van de verantwoordelijkheden en bevoegdheden met betrekking tot grondwater. Het Rijk zal dit advies betrekken bij de opstelling van betreffende wet- en regelgeving. VNG en UvW stellen uiterlijk in 2005 bestuurlijke spelregels vast met betrekking tot de aanpak van de stedelijke grondwaterproblematiek.

Artikel 5 Grondwater landelijk gebied

14. De provincies stellen uiterlijk 2005 de kaders voor het gewenst grond- en oppervlaktewaterregime (GGOR) op, die ontleend zijn aan provinciale beleids- en streekplannen. Daarnaast coördineren en bewaken de provincies de procesgang voor het opstellen van het GGOR. Het waterschap stelt in de periode 2005-2010 het GGOR op in nauwe samenwerking met gemeenten, de grondwaterbeheerders en belanghebbenden. Het GGOR wordt opgenomen in het waterbeheerplan.

Artikel 6 Hoofdwatersysteem

15. Het Rijk is verantwoordelijk voor het op orde brengen en houden van het hoofdwatersysteem. Hiertoe worden zowel ruimtelijke als technische maatregelen genomen, zoals deze onder andere in de PKB Ruimte voor de Rivier zijn opgenomen. Uitvoering vindt nauw in overleg met betrokken partijen plaats.
16. Het kabinet zal in 2003 een reactie geven op het advies van de Commissie Noodoverloopgebieden en duidelijkheid bieden op welke wijze met het restrisico op overstromingen wordt omgegaan.
17. Het Rijk stelt voor eind 2003 twee beleidslijnen op:
18. De beleidslijn buitendijkse ontwikkeling heeft tot doel duidelijkheid te bieden ten aanzien van de bescherming van buitendijkse gebieden. De beleidslijn heeft betrekking op de buitendijkse gebieden langs het IJsselmeer, de benedenrivieren (daar waar de beleidslijn Ruimte voor de Rivier niet geldt) en de kust.
19. De Beleidslijn Kust behandelt de uitwerking van de acties uit de derde Kustnota, de begrenzing, en het integrale beheer van het kustfundament. Beide trajecten worden op elkaar afgestemd. Het Rijk neemt hiertoe het initiatief; de uitwerking van de beleidslijnen vindt plaats in overleg met waterschappen en provincies.
20. Kustzone
Onder de algehele regie van het Rijk dragen de kustprovincies in overleg met de betrokken overheden zorg voor van de planontwikkeling voor de zwakke schakels in de kust op basis van het door het Bestuurlijk Overleg Kust vastgestelde procesplan voor de zwakke schakels in de Nederlandse kust. In de planalternatieven wordt aanvullend op het waarborgen van de veiligheid tevens uitwerking gegeven aan de ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit.-

Artikel 7 Samenhang hoofd- en regionaal watersysteem

21. Voor eind 2004, tegelijkertijd met de analyses van de karakterisering van de wateren, worden de blauwe knooppunten benoemd door het Rijk in samenwerking met provincies, waterschappen en gemeenten. Blauwe knopen zijn de belangrijkste uitwisselingspunten tussen het hoofd- en regionaal watersysteem. Het Rijk neemt hierin het voortouw.
22. Indien partijen dat wensen, worden, in hun onderlinge samenhang, nieuwe waterakkoorden dan wel een andere vorm van afspraken met betrekking tot deze knooppunten (bijv. regionaal akkoord) gemaakt. Deze zullen uiterlijk in 2007 gereed zijn.

23. Gebieden die zowel vanuit het hoofdwatersysteem als vanuit het regionale watersysteem kunnen worden ingezet als potentieel retentiegebied of noodoverloopgebied worden door de provincies uiterlijk in 2007 in het streekplan opgenomen als zoekgebied voor een periode van uiterlijk 10 jaar.
24. Wanneer vanuit het hoofd- of regionaal watersysteem wordt overgegaan tot daadwerkelijke keuze voor de bestemming van een dubbel geclaimd gebied, gebeurt dit in overleg met de partners uit het andere traject.

Artikel 8 Internationaal

25. Het Rijk spant zich in om voor de hoogwaterproblematiek tot een aanpak in Europees verband te komen. In internationaal verband wordt ernaar gestreefd om binnen drie jaar te komen tot afspraken voor de landsgrensoverschrijdende wateren binnen de stroomgebiedsdistricten. De inzet is een vergelijkbare aanpak inzake vasthouden, bergen en afvoeren, als verwoord in de uitgangspunten van dit akkoord. Het Rijk overlegt over de voortgang en inhoud van de afspraken met de andere ondertekenende partijen.

C. Ten aanzien van het benodigde instrumentarium voor het op orde brengen en houden van de stroomgebieden:

Artikel 9 Watertoets

1. De evaluatie van het proces van de watertoets vormt de basis voor de aanpassing van de Handreiking Watertoets in 2003. Indien nodig worden op basis van de evaluatie aanpassingen doorgevoerd en nieuwe implementatieprojecten opgezet om kennis te ontwikkelen.
2. In 2006 wordt de werking van de watertoets geëvalueerd. Deze evaluatie wordt gecoördineerd door het Ministerie van Verkeer & Waterstaat (V&W).
3. Tot aan het gereedkomen van de aangepaste Handreiking worden de kosten van de ontwikkeling van de watertoets gedragen door het Rijk.
4. Bij de toepassing van de watertoets wordt als uitgangspunt genomen: de op dat moment beschikbare (werk)normen, de meest actuele deelstroomgebiedsvisie, dan wel als dit reeds heeft geleid tot verwerking van deelstroomgebiedsvisie, het streekplan en waar dat voorligt een regionaal bestuursakkoord.
5. Partijen zullen de watertoets uitvoeren zoals beschreven in de Bestuurlijke Notitie Watertoets.
6. De gepleegde afwegingen in het kader van de watertoets worden conform de voorziene wettelijke verankering watertoets vastgelegd in de waterparagraaf van ruimtelijke plannen.

Artikel 10 Kostenveroorzakingsbeginsel

7. Waterschap en gemeente dragen zorg voor de uitvoering van de regionale en stedelijke wateropgave. Hierbij wordt uitgegaan van het kostenveroorzakingsbeginsel. Dit houdt in dat bij nieuwe ontwikkelingen de kosten met betrekking tot reguliere waterbergende vermogen van het gebied voor rekening komen van de planexploitatie, tenzij het waterbergend vermogen in de uitgangssituatie niet op orde was. Deze laatstgenoemde kosten zijn voor rekening van de betreffende waterbeheerder(s).
8. Indien geen sprake is van een wijziging van het bestemmingsplan is een tekort aan regulier waterbergend vermogen voor rekening van het waterschap.
9. Indien bij herstructureringsplannen het oppervlak aan verharding niet toeneemt, en het waterschap in het verleden tegen de mate van verharding geen bezwaar heeft gemaakt, zijn de kosten in principe voor het waterschap.

Artikel 11 Extreme situaties

10. Het Rijk ontwikkelt en onderhoudt de benodigde programmatuur voor het Hoogwater informatie systeem (HIS). Provincies en waterschappen zorgen voor de implementatie en houden de gebiedsschematisaties en gegevens van de waterkeringen actueel. Afgesproken wordt dat de redesign in 2004 gereed is en de intentie is dat in dat jaar tien provincies het HIS hebben

gerealiseerd. Gemeenten passen daar waar nodig hun calamiteitenplannen aan op basis van de informatie uit HIS.

11. Partijen spreken af dat naast de landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling (LCW) ook op regionale schaal calamiteitencommissies worden ingesteld (voor zover dat nog niet is geregeld) Net als bij hoogwater wordt nader uitgewerkt hoe het werk van de calamiteitencommissies voor watertekorten kan worden ondersteund met bijvoorbeeld een Informatiesysteem

Artikel 12 Verzekeren

12. Burgers en bedrijven hebben een eigen verantwoordelijkheid om schade als gevolg van wateroverlast zoveel mogelijk te voorkomen c.q. te beperken. Naast de eigen verantwoordelijkheid hanteren de overheden de volgende drietrapsstrategie ten einde schade voor burgers en bedrijven zo veel mogelijk te beperken: toepassing van de zorgplicht, vervolgens het verzekeraar maken van wateroverlastschade en, tenslotte, de toepassing van de Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen (WTS).
13. Alle schade aan opstal- en inboedel als gevolg van de extreme neerslag is voor zowel particulieren als bedrijven sedert 2001 verzekeraar. Het Verbond van Verzekeraars heeft de verzekeringsmaatschappijen geadviseerd om hun polisvoorwaarden hierop aan te passen. Een aantal maatschappijen heeft dit advies inmiddels opgevolgd. Door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en V&W wordt nagegaan in hoeverre verzekeringsmaatschappijen de verzekering/polisvoorwaarden hebben aangepast. Afhankelijk van de uitkomst vindt verder overleg plaats tussen BZK, V&W en het Verbond van Verzekeraars. Daarnaast is een principe-akkoord bereikt tussen het Kabinet en de Land- en tuinbouworganisatie (LTO Nederland) over de opzet van een oogstschadeverzekering om oogstschade als gevolg van extreme regenval verzekeraar te maken.
14. Bij het optreden van onverzekerbare risico's kan het Rijk indien sprake is van een grootschalige ramp de Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen (WTS) van toepassing verklaren.

Artikel 13 Normering wateroverlast Verantwoordelijkheden

15. Het waterschap draagt er zorg voor dat het watersysteem is ingericht volgens de vigerende normen. Indien het watersysteem niet volgens de normen is ingericht of naar verwachting ingericht zal zijn, treft het waterschap - met in acht neming van in lid 15 en 16 van dit artikel bedoelde planologische beslissingen - adequate voorzieningen voor het vasthouden, bergen en het afvoeren van het oppervlaktewater door het watersysteem. Daarbij wordt tenminste uitgegaan van de volgens het middenscenario in de toekomst te verwachten neerslaghoeveelheden.
16. Waterschappen geven aan de gemeenten en provincies advies over (uitgaande van gebiedsspecifieke omstandigheden en ontwikkelingen) de ruimteclaim (inclusief eventueel noodzakelijke functieveranderingen) die uit de (werk)normen resulteert. Het waterschap verschaft daarbij – indien aanwezig – tevens inzicht in overige relevante argumentatie met betrekking tot de omvang van de ruimteclaim.
17. Provincies en gemeenten dragen zorg voor een integrale afweging van de aldus gemotiveerde ruimteclaim en leggen deze vast in provinciale beleids- en streekplannen, respectievelijk structuur- en bestemmingsplannen.
18. Voorzover de integrale afweging leidt tot afwijking van de ruimteclaim motiveren provincies en gemeenten deze afwijkingen in – de waterparagraaf van- het betreffende plan, een en ander conform de Bestuurlijke Notitie Watertoets.
19. Bij afwijking van de ruimteclaim zullen partijen zich gezamenlijk beraden op de consequenties en te bezien welke oplossingen mogelijk zijn.
20. Rijk en provincie kunnen deze werkwijze met het beschikbare planstelsel uit de Wet op de Waterhuishouding vastleggen. In dit planstelsel moet bij het opstellen van provinciale waterhuishoudingsplannen rekening gehouden worden met de Nota Waterhuishouding. Bij het opstellen van waterbeheerplannen moet rekening gehouden worden met de provinciale waterhuishoudingsplannen. De waterbeheerplannen moeten worden goedgekeurd door de

provincie. Indien nodig, kan de Minister van Verkeer en Waterstaat gebruik maken van zijn aanwijzingsbevoegdheden op grond van de Wet op de waterhuishouding.

Toepassen Werknormen

21. Partijen komen overeen de voorstellen voor landelijke uniforme normen, die zijn opgesteld voor wateroverlast als gevolg van buiten de oevers tredend regionaal oppervlaktewater, als werknormen te gebruiken (zie bijlage 4).
22. Het waterschap stelt een programma van maatregelen op (in het kader van het waterbeheersplan) dat uitgaat van de werknorm zoals verwoord in bijlage 4.
23. Totdat de definitieve besluitvorming over de normering heeft plaatsgevonden vormen de werknormen het vertrekpunt bij het voorbereiden van waterhuishoudkundige en ruimtelijke maatregelen gericht op het op orde brengen van de regionale watersystemen, alsmede bij de toepassing van de watertoets.

Iteratief proces

24. Alle regionale watersystemen worden in de periode 2003-2005 getoetst aan de werknormen. Hierbij wordt aangegeven tot welke technische en ruimtelijke maatregelen en financiële inspanningen de toepassing van deze werknormen zou leiden om de regionale watersystemen uiterlijk in 2015 aan de werknorm te kunnen laten voldoen.
25. Dit toetsingsproces wordt primair uitgevoerd door waterschappen, in overleg met provincies en gemeenten. Het proces wordt landelijk gecoördineerd door de UvW, in samenwerking met de VNG, IPO en Rijk. De UvW doet een voorstel voor het toetsingsproces doormiddel van een toetsingsprotocol. In dit protocol wordt ingegaan op: de spelregels voor de toetsing, de wijze waarop een beslissing zal worden genomen over de definitieve norm, de status daarvan, de noodzaak van regionale differentiatie, de betrokkenheid van de andere overheden bij het toetsingsproces, en de betekenis van normering voor particulieren en bedrijven
26. Uiterlijk in 2005 wordt over de toetsing gerapporteerd aan partijen waarna besluitvorming zal plaatsvinden over de definitieve normering en bestuurlijk-juridische verankering.

Onderzoek

27. Partijen onderzoeken en overwegen mede op basis van de resultaten van de lopende droogtestudie of een systeem van normering van overlast door watertekort wenselijk is, en zo ja hoe dat kan worden vormgegeven.

Artikel 14 Schaderegeling en gebruiksvoorwaarden bergingsgebieden

28. Partijen erkennen dat provincies, gemeenten en waterschappen vanuit hun eigen taak een zorgplicht hebben die mede is gericht op het voorkomen van wateroverlast. Zowel bij aanwijzing, inrichting als bij ingebruikname van een regionaal bergingsgebied wordt de schade voor belanghebbenden in deze gebieden adequaat vergoed. De wijze waarop deze schadevergoeding wordt geregeld, is duidelijk voorafgaand aan aanwijzing van een regionale bergingsgebied.
29. De UvW onderzoekt in samenspraak met de VNG en het IPO binnen een jaar na inwerkingtreding van dit bestuursakkoord de inhoud en haalbaarheid van een schaderegeling die alle hieronder genoemde schadeaspecten regelt. De in lid 28 genoemde driedeling staat tussentijds niet in de weg aan afspraken die waterbeheerders maken met grondeigenaren en grondgebruikers (bijvoorbeeld in de vorm van blauwe diensten).
30. Conform het huidige systeem zal, indien een belanghebbende schade lijdt als gevolg van de aanwijzing van een regionaal bergingsgebied, zal een daarop betrekking hebbende schadeclaim worden beoordeeld volgens het planschadevergoedingsstelsel van art. 49 Wet op de Ruimtelijke Ordening. Gemeenten en waterbeheerder treden voorafgaand aan de aanwijzing van een bergingsgebied in overleg over de afhandeling van deze planschade. Onder aanwijzing van een regionaal bergingsgebied wordt verstaan de vastlegging van een regionaal bergingsgebied in een bestemmingsplan door de gemeente op een daartoe strekkend verzoek van de beheerder van het regionale watersysteem. De waterbeheerder licht bij dit verzoek de gevolgen van de aanwijzing voor het grondgebruik toe. De beheerder van het regionale watersysteem geeft de begrenzing van het regionale bergingsgebied aan in zijn waterbeheerplan, en past zijn legger dienovereenkomstig aan.

31. De kosten die een gemeente maakt ter vergoeding van de planschade, worden vergoed door de beheerder van het regionale watersysteem, voor zover het gaat om de planschade die het gevolg is van de aanwijzing van een regionaal bergingsgebied.
32. Een verzoek om planschade wordt behandeld door een planschadecommissie met deskundigen. De waterbeheerder wordt in de gelegenheid gesteld een deskundige in deze commissie te laten plaatsnemen en is op deze wijze betrokken bij de beoordeling van het planschadeverzoek. Conform art 49 Wet op de ruimtelijke ordening stelt de gemeente de planschade vast. Unie en VNG dragen er zorg voor dat de deskundigheid over planschade voor bergingsgebieden ontsloten wordt en verspreid onder gemeenten en waterschappen.
33. Partijen streven er naar om in gebieden waar een reconstructieproces plaatsvindt maatregelen ter voorkoming van wateroverlast in het reconstructieplan op te nemen. Partijen zijn bereid om met elkaar een overeenkomst ex art. 33 van de Reconstructiewet te sluiten omtrent de regeling van de financiële consequenties die voortvloeien uit de vaststelling van het reconstructieplan en uit de met het reconstructieplan samenhangende – (uitvoerings)besluiten.
34. De beheerder van het regionale watersysteem draagt er zorg voor dat zakelijke rechten worden gevestigd, dan wel de onteigeningsprocedure van titel IV Onteigeningswet wordt gebruikt, indien dit nodig is met het oog op te nemen maatregelen ter inrichting van het regionale bergingsgebied. Onder inrichtingsmaatregelen vallen zowel de aanleg als de instandhouding van inrichtingswerken. Vergoeding van schade als gevolg van inrichtingsmaatregelen vindt in het eerste geval plaats bij de vestiging van het zakelijke recht, in het tweede geval volgens de regeling in de Onteigeningswet.
35. De beheerder(s) van het regionale watersysteem stellen afzonderlijk dan wel gezamenlijk met andere beheerders- in overleg met gemeenten, provincies, waar nodig Rijk, en eventueel met belanghebbenden- een Nadeelcompensatieregeling dan wel een privaatrechtelijke schaderegeling vast voor inundatieschade bij ingebruikname van een bergingsgebied. Op grond van deze regelingen worden verzoeken tot vergoeding schade beoordeeld die worden ingediend inzake schade die optreedt indien een regionaal bergingsgebied daadwerkelijk wordt geïnuundeerd.
36. Indien bergingsgebieden in het hoofdwatersysteem worden aangewezen, zal zoveel mogelijk op vergelijkbare wijze met schade worden omgegaan als in de voorgaande punten genoemd.

Artikel 15 Kennis

37. Partijen spreken af op zowel de korte als de langere termijn de beschikbare kennis met elkaar te delen en tezamen kennisontwikkeling te bevorderen.
38. Provincies, gemeenten, waterschappen (via de STOWA) en Rijk geven verder gezamenlijk invulling aan het ICES-KIS-3 thema ‘Leven met water’ en zetten middelen in voor de co-financiering van dit programma met proefprojecten. Daarnaast bezien partijen of en zo ja hoe ze betrokken willen zijn bij andere water-gerelateerde ICES-KIS-3 thema’s.
39. Kennisontwikkeling wordt zoveel mogelijk gekoppeld aan de uitvoering van concrete pilotprojecten. Proefprojecten worden zó op- en ingezet dat praktijkkennis wordt vergaard. Deze praktijkgerichte innovatie richt zich met name op functiecombinaties met water.
40. Om aanwezige kennis beter te verspreiden wordt de verbrokkelde infrastructuur van helpdesks en kennistransferpunten gestroomlijnd en waar nodig aangevuld. Zeker tot eind 2003 blijft de Helpdesk Water operationeel.

Artikel 16 Communicatie

41. Partijen voeren gezamenlijk de communicatiestrategie ‘Nederland leeft met water’ uit. Partijen benutten hierbij hun bestaande kanalen in de regio zoals uitgaven en periodieke overleggen voor het informeren en stimuleren van de achterban en specifieke doelgroepen.
42. Partijen stemmen zowel nationaal, via onder meer de Werkgroep Communicatie en het Campagneteam, als regionaal hun communicatie-activiteiten af en trekken, waar mogelijk, gezamenlijk op in de uitvoering.

43. Op regionaal niveau wordt de samenwerking vormgegeven door Regionale Communicatie Teams die door de provincies worden gecoördineerd. De Regionale Communicatie Teams sluiten zoveel mogelijk aan bij de per stroomgebied gevormde samenwerkingsverbanden.
44. Provincies, gemeenten, waterschappen en het Rijk spannen zich in de burgers en bedrijven duidelijk te informeren over de mogelijkheden van beperking van wateroverlast als gevolg van inundatie uit het oppervlaktewater, hemelwater, de riolering en het grondwater, wat terzake van hen wordt verwacht, welke schaderegelingen er bestaan en hoe de verantwoordelijkheden van burgers, bedrijven en overheden zijn verdeeld. Organisatorisch wordt gestreefd naar één loket per regio.
45. Het Rijk financiert de publiekscampagne 'Nederland leeft met water' tot en met 2006. De overige partners dragen zo mogelijk financieel en in elk geval in natura bij aan de realisatie van de communicatiestrategie.
46. Partijen onderschrijven de noodzaak dat bij de uitvoering van het NBW de NGO's actief worden betrokken.

Artikel 17 Koploperprojecten

47. Vooruitlopend op het maatregelenprogramma worden in 2003 de volgende vier projecten gestart. De Oostpolder bij Anna Paulowna (Noord-Holland), de polders Lappenvoort, Glimmermade en het Oostenland (Groningen/Drenthe), het reservaatgebied Groote Brekken bij Lemmer (Fryslan) en het glastuinbouwgebied in Delfland (gietwaterbassins) (Zuid-Holland). Door VROM wordt hiervoor 150.000 euro en door V&W 1.000.000 euro aan de betreffende waterschappen beschikbaar gesteld als stimulans. De koploperprojecten worden actief benut in het gehele communicatietraject 'Nederland leeft met Water'. V&W stelt hiertoe voor juni 2003 in overleg met betrokken partijen een plan op.

D. Ten aanzien van kosten en financiering

Artikel 18 Kosten en financiering

Totaalopgave

1. De geraamde investeringen die naar de huidige inzichten nodig zijn voor het regionale watersysteem in verband met wijzigingen van klimatologische omstandigheden, bodemdaling, zeespiegelstijging en toename van verhard oppervlak bedragen in de periode 2003 – 2015 ongeveer 8 miljard euro (op orde brengen) en in de periode 2003-2050 ongeveer 16 miljard euro (op orde houden).
2. Als vertrekpunt voor de financiering wordt het uitgangspunt daaromtrent uit de Startovereenkomst genomen (bijlage 1). Partijen stellen in 2006 vast wat voor de periode 2007-2015 met een doorkijk naar 2050 de omvang is van de nader uitgewerkte opgave, de financiële gevolgen en de dekking daarvan, alsmede de eventuele consequenties voor de lastendruk. Het Rijk draagt in samenspraak met IPO, VNG en UvW (onder behoud van eigen verantwoordelijkheden) zorg voor een wijze van bekostiging en financiering waarbij rekening gehouden wordt met de wateropgave voor het regionale watersysteem, waarbij onder andere gedacht wordt aan de invoering van een watersysteemheffing, zuiveringsheffing en voor de stedelijke opgave aan het aanpassen van de rioolheffing. Overigens wordt rekening gehouden met de uitkomsten van het lopende IBO bekostiging waterbeheer.
3. De apparaatskosten voor de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water worden na twee jaar geëvalueerd. Mocht blijken dat er sprake is van 'meerwerk' dan worden deze gecompenseerd volgens de geldende Rijksregels.

Maatregelenprogramma korte termijn

4. Voor de korte termijn (2003-2007) zijn de te ondernemen acties voor het regionale systeem uitgewerkt in het maatregelenprogramma. Dit leidt tot een investeringsopgave van circa 1,3 miljard euro.
5. Primair komen deze investeringen in de periode 2003-2007 voor rekening van provincies, gemeenten en waterschappen, reguliere budgetten van het Rijk, EU-subsidieregelingen en eventuele derden (meekoppeling). Voor wat betreft de LNV-bijdrage kunnen middelen voor

landinrichting, natuur en reconstructie worden ingezet, voor zover passend binnen de daarvoor gestelde beleidsdoelen. Deze middelen worden door de provincies in samenhang met de wateropgave geprogrammeerd. Bijlage 5 geeft een indicatie van de globale kostenverdeling voor het maatregelenprogramma.

6. Het Rijk stelt aanvullend als co-financiering voor de periode 2004-2007 eenmalig een bedrag van in totaal 100 miljoen euro beschikbaar ten behoeve van de aanpak van regionale wateroverlast, conform het nieuwe regeerakkoord. Daartoe wordt in 2003 een regeling opgesteld.
7. Gezamenlijk maken de ondertekenende partijen zich er sterk voor dat deze inspanning daadwerkelijk gerealiseerd wordt, door de beschikbare geldstromen van verscheidene departementen te bundelen en voor de wateropgave in te zetten en waar mogelijk aanvullende middelen (EU-subsidieregelingen en derden) te organiseren.
8. Daartoe spant het Rijk zich in om zo mogelijk reeds per 1-1-2004 één financieringsloket voor de bundeling van bestaande geldstromen voor zowel het landelijke als stedelijke gebied gerealiseerd te hebben, mits de Europese wet en regelgeving dit toelaat.

E. Ten aanzien van de organisatie

Artikel 19 organisatie

1. Partijen nemen onder voorzitterschap van V&W het initiatief tot het inrichten van een organisatie die een geïntegreerde uitvoering van Waterbeleid 21^e eeuw en de Kaderrichtlijn Water ondersteunt. De projectorganisaties voor WB21 en Kaderrichtlijn Water gaan op in de nieuwe uitvoeringsstructuur, waarvan op nationaal niveau een 'Regiegroep Water' wordt ingesteld (de voortzetting van het huidige 'Zurich-overleg'). De Regiegroep draagt zorg voor de uitwerking van een nationaal beleidskader ingevolge de Kaderrichtlijn Water en het Waterbeleid voor de 21^e eeuw, en regisseert onder meer het nakomen van de Europese rapportageverplichtingen. Partijen maken afspraken over de monitoring en rapportage in het kader van de Kaderrichtlijn Water.
2. De Regiegroep Water rapporteert aan het Bestuurlijk Overleg onder leiding van de bewindspersoon van V&W. Aan de Regiegroep nemen deel V&W, LNV, VROM, BZK, UvW, IPO en VNG.
3. Onder de Regiegroep fungeert een coördinatiegroep voor de 'dagelijkse' coördinatie en sturing. De groep kent dezelfde deelnemende partijen als de Regiegroep.
4. Partijen spreken af om binnen het nationale stroomgebiedsdistrict samen te werken aan de nationale bijdrage van het internationale stroomgebiedbeheersplan. Deze organisatie wordt zodanig ingericht dat het de uitvoering van zowel het nationale beleid ingevolge de Kaderrichtlijn Water als het Waterbeleid voor de 21^e eeuw faciliteert. Waar mogelijk wordt daarbij aangesloten bij bestaande of reeds voorziene overlegverbanden. In dit verband wordt medio 2003 een beeld geschetst van de gevolgen van de Kaderrichtlijn Water voor de betrokken overheden.
5. Ter bevordering van de samenwerking en de gezamenlijke uitvoering binnen de nationale stroomgebieden zijn door het Rijk drie stroomgebiedcoördinatoren aangewezen: één voor het Rijn- en Maasstroomgebied, één voor het Scheldestroomgebied en één voor het Eemsstroomgebied. Zij bereiden samen met de partijen plannen van aanpak voor met daarin de activiteiten van diverse waterbeheerders binnen het stroomgebied, zodat tijdig en op correcte wijze wordt voldaan aan (onder andere) de verplichtingen van de Kaderrichtlijn Water. Met in acht neming van de Kaderrichtlijn Water worden deze plannen van aanpak in de regio bestuurlijk goedgekeurd.
6. In het kader van het inrichten van deze nieuwe nationale organisatie wordt ook de rol van de CIW beschouwd.
7. De wisselwerking tussen het nationale en internationale beleid (zowel EU als de internationale stroomgebiedoverleggen) wordt als gevolg van de Kaderrichtlijn Water en de in voorbereiding zijnde richtlijnen voor grondwater en mogelijk hoogwater steeds groter. Partijen stemmen de Nederlandse inzet door middel van vooroverleg op elkaar af. V&W heeft hierbij het voortouw.

F. Ten aanzien van monitoring en evaluatie

Artikel 20 monitoring en evaluatie

1. De trekkers van de in het akkoord opgenomen deelaspecten zijn verantwoordelijk voor het leveren van jaarlijkse voortgangsrapportages.
2. Partijen maken afspraken over de monitoring, gegevensverstrekking en evaluatie van de in het NBW geformuleerde doelen. Reeds afgesproken wordt:
3. V&W is trekker van de evaluatie van de watertoets (zie B watertoets).
4. De UvW is trekker van monitoring en evaluatie van normering (zie B normering).
5. V&W trekt de rapportage ten aanzien van de stand van zaken van dubbele ruimteclaims.
6. IPO is trekker van de rapportage met betrekking tot de doorvertaling en uitwerking van de deelstroomgebiedsvisies
7. De UvW trekt de rapportage over de uitvoering van het maatregelenprogramma.
8. De VNG draagt zorg voor een rapportage met betrekking tot de stedelijke wateropgave.
9. Het NBW wordt geëvalueerd in 2006, daarna vierjaarlijks. Naar aanleiding hiervan besluiten partijen over bijstelling en/of aanpassing van het huidige akkoord, dan wel het sluiten van een vervolgakkoord en de bijbehorende doelstellingen en middelen.

G. Ten aanzien van knelpunten, geschillen, afdwingbaarheid en looptijd

Artikel 21 Knelpunten en geschillen

1. Het Bestuurlijk Overleg Water komt ten minste twee keer per jaar bijeen of zoveel vaker als dat naar het oordeel van één der partijen nodig is om tussen partijen bestuurlijke overeenstemming te bewerkstelligen over omgang met knelpunten, geschillen, onvoorziene ontwikkelingen of nieuwe inzichten bij de uitvoering van het NBW.
2. Een partij die meent dat, gelet op het bepaalde in het eerste lid, de noodzaak bestaat om het Bestuurlijk Overleg Water bijeen te roepen, deelt dit schriftelijk aan de andere partijen mede., waarna het Bestuurlijk Overleg Water binnen vier weken bijeen dient te komen.
3. Elk van de partijen heeft het recht om bij knelpunten, geschillen, onvoorziene ontwikkelingen of nieuwe inzichten bij de uitvoering van het NBW wijziging van het NBW voor te stellen.
4. Elk van de partijen heeft het recht het NBW met een opzegtermijn van vier weken op te zeggen, indien het niet mogelijk is gebleken in de situaties genoemd in het tweede en derde lid bestuurlijke overeenstemming te bereiken.

Artikel 22 Afdwingbaarheid

5. Dit NBW is niet in rechte afdwingbaar.

Artikel 23 Looptijd

6. Dit NBW treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening en geldt voor onbepaalde tijd.

Tot slot

Met de opstelling van dit NBW onderstrepen de ondertekende partijen het belang van een gezamenlijke en integrale aanpak van water en het bieden van meer ruimte voor water. Dit NBW levert een belangrijke bijdrage aan het bewust worden van de oorzaken, van de omvang en de urgentie van de waterproblematiek. Partijen hebben er alle vertrouwen in dat de uitvoering van dit akkoord voortvarend wordt aangepakt. Ondertekening van dit akkoord is een belangrijke stap richting een Nederland dat leeft met water!!!

Aldus overeengekomen en getekend in vijfvoud te Den Haag,
2 juli 2003

De Minister-President,

J.P. Balkenende

De Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat,

M.H. Schultz van Haegen

**Namens de provincies,
de voorzitter van het Interprovinciaal Overleg,**

J. Franssen

**Namens de provincies,
de secretaris van het Interprovinciaal Overleg,**

G. Beukema

**Namens het Samenwerkingsverband Interprovinciaal Overleg,
De voorzitter,**

J. Franssen

De voorzitter van de Vereniging Nederlandse Gemeenten,

W.J. Deetman

De voorzitter van de Unie van Waterschappen,

J.J. de Graeff

De secretaris van de Unie van Waterschappen,

R.J. van der Kluit

Bijlagen bij het NBW

Bijlage 1: Uitgangspunten

De volgende gemeenschappelijke uitgangspunten zijn in de Startovereenkomst voor het integrale waterbeleid van de 21^e eeuw geformuleerd:

- Anticiperen in plaats van reageren om zo flexibel in te spelen op bodemdaling, zeespiegelstijging en klimaatverandering, uitgaande van tenminste het middenscenario van de Commissie Waterbeheer 21^e eeuw in 2050 met een doorkijk naar 2100.
- Het waterbeleid wordt gebaseerd op de stroomgebiedbenadering conform de Europese Kaderrichtlijn Water. Op basis daarvan wordt Nederland internationaal gezien opgedeeld in vier stroomgebieden: de Rijn, de Maas, de Schelde en de Eems.
- Het waterbeleid van de 21^e eeuw is gebaseerd op het principe van niet-afwentelen (bestuurlijk, financieel en geografisch, in de tijd en op elk schaalniveau).
- Aanpak vindt plaats per stroomgebied waarbij wordt gewerkt in de voorkeursvolgorde van eerst vasthouden, dan bergen en in laatste instantie afvoeren van overtollig water of aanvoeren ingeval van watertekort. Voor de aanpak van waterkwaliteit is deze volgorde: schoonhouden, scheiden en tenslotte zuiveren van waterstromen.
- Bij het uitwerken van oplossingen voor veiligheid en wateroverlast wordt naast technische maatregelen tevens gebruik gemaakt van ruimtelijke maatregelen.
- Meervoudig ruimtegebruik door waar mogelijk koppelingen te leggen met andere functies zoals natuur, stadsvernieuwing, recreatie en herstructurering van de landbouw en door functieaanpassing of –verandering is uitgangspunt bij het zoeken naar ruimte voor water. Bij de programmering van maatregelen wordt afstemming en optimale inzet van beschikbare middelen bevorderd.
- Uitwerking van veiligheid en het voorkomen van wateroverlast vindt waar nodig en mogelijk plaats in een integrale werkwijze waarbij de aanpak van watertekorten, tegengaan van verdroging en verdere verbetering van de waterkwaliteit worden betrokken. Ook zijn er goede mogelijkheden om de uitvoering te combineren met wensen op andere beleidsterreinen, zoals de reconstructie van het landelijk gebied, de aanleg van de ecologische hoofdstructuur, winning van oppervlaktedelfstoffen, landinrichting en overige gebiedsgerichte projecten, woningbouw en de aanleg van bedrijventerreinen. Ook onder droge en normale omstandigheden dient water zo lang mogelijk vastgehouden te worden. Het doel hiervan is verdroging te voorkomen, ook in aangrenzende regio's, en waar nodig gelet op de waterkwaliteit het inlaten van gebiedsvreemd water te beperken.
- De strategie van “niet-afwentelen” vereist regionaal maatwerk. Bij het uitwerken van de strategie voor “niet-afwentelen” moeten ook doelstellingen voor verdrogingsbestrijding, verziltigingsbestrijding en verbetering van de waterkwaliteit geïntegreerd worden.
- Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten hebben ieder hun eigen verantwoordelijkheden in het op orde brengen en houden van de regionale watersystemen. De verantwoordelijkheid voor de te treffen waterhuishoudkundige maatregelen gericht op vasthouden, bergen en afvoeren van water ligt bij het waterschap. Provincies en gemeenten zorgen voor een integrale afweging en leggen deze vast in provinciale beleidsplannen en streekplannen, respectievelijk structuur- en bestemmingsplannen. Rijkswaterstaat, provincies en waterschappen zorgen ervoor dat de samenhang tussen hoofd- en regionaal systeem gewaarborgd blijft om niet tot afwenteling van problemen te leiden.
- Financiering:
Voor het sluiten van het nationaal bestuursakkoord water in 2002 zal geïnventariseerd worden wat de kosten en kostenveroorzakers in het regionaal watersysteem zijn die samenhangen met de uitvoering van de maatregelen, en zal besluitvorming daarover plaats vinden. Bij deze inventarisatie zal tevens gekeken worden naar de consequenties voor de lokale

lastendrukontwikkelingen. Voor de Rijksinvesteringen zal dit gebeuren op basis van een maatschappelijke kosten-batenanalyse. Het Rijk financiert de noodzakelijke maatregelen in het waterhuishoudkundige hoofdsysteem. De waterschappen financieren in beginsel de noodzakelijke maatregelen voor de regionale watersystemen. Indien de taakstelling voor het regionale systeem groter wordt als gevolg van maatregelen die het Rijk (in het hoofdsysteem) uitvoert, zal het Rijk de extra kosten voor het regionale systeem vergoeden.

Wanneer er sprake is van extra kosten vanwege meekoppeling van belangen voor bijvoorbeeld verbetering van ruimtelijke kwaliteit, milieukwaliteit, natuurontwikkeling en recreatie, dan kunnen deze worden opgevangen binnen de daarvoor bestemde (Rijks)middelen dan wel middelen van belanghebbende derden.

Bijlage 2: Maatregelpakket regionaal watersysteem korte termijn 2003-2007¹

1. Inleiding

In oktober 2002 zijn de 16 deelstroomgebiedsvisies (in concept) gepresenteerd, opgesteld door provincies in samenwerking met waterschappen en gemeenten. In deze visies is een beeld geschetst van de maatregelen die nodig zijn voor 2015 en 2050 om de watersystemen op orde te hebben en te houden. Het best uitgewerkt zijn de maatregelen voor veiligheid en wateroverlast voor het landelijke gebied. Waterbeheer in stedelijk gebied heeft een nadere uitwerking, evenals verdrogingsbestrijding en watertekorten.

Vervolgens is door waterschappen in samenwerking met provincies en (enkele) gemeenten een Maatregelenprogramma 2003 – 2007 opgesteld op basis van de deelstroomgebiedsvisies. Het doel hiervan is geweest het zichtbaar maken van de aard van concrete maatregelen en de daarvoor benodigde investeringen en de totale kosten. Gelet op de korte termijn van actie zijn de Meerjarenprogramma's van waterschappen gescreend op maatregelen / projecten die "WB21-proof" zijn. Ruim 250 regionale projecten in heel Nederland, groot en klein, komen binnen enkele jaren in aanmerking om op verschillende manieren te worden ingezet in het kader van WB21 het "ruimte voor water" beleid. Onderstaand volgt een korte, globale beschrijving van de opgaven in de deelstroomgebiedsvisies en de daarbinnen passende maatregelen. De beschrijving is in een viertal gebieden gebaseerd op gesprekken in de regio.

2. Inventarisaties vanuit deelstroomgebiedsvisies en maatregelenprogramma's

Stroomgebied Eems

Deelstroomgebied Groningen Drenthe (gedeeltelijk)

In Groningen-Drenthe is wateroverlast in de lagere delen van de deelstroomgebieden een urgent probleem. Het water van het hoge deel van Drenthe stroomt naar alle zijden af via de laaglandbeken. In de provincie Groningen monden deze beken uit op de kanalen, het boezemsysteem. De stad Groningen ligt in het kruispunt van deze boezemkanalen, de zeespiegelstijging heeft invloed op de afwateringsmogelijkheden. De lokale bodemdalingsproblemen door gaswinning worden separaat opgelost. Verdroging van natuurgebieden in de beekdalen en de matige waterkwaliteit in beken en boezem speelt al jaren. Recent is op hoofdlijnen de problematiek van het stedelijk water geïntroduceerd. In het noordelijke en westelijke deel van Groningen worden vooral technische maatregelen voorbereid.

Inhoud maatregelenprogramma

De gepresenteerde maatregelen komen voor het overgrote deel uit de meerjarenbegroting van de waterschappen, in vrijwel alle projecten is uitgaan van meervoudig ruimtegebruik. De andere functies zijn natuur / ecologie, waterkwaliteit, recreatie, cultuurhistorie en landschap. Berging wordt veel gecombineerd met de functie natuur. Hermeandering van de laaglandbeken wordt veel voorzien waarbij retentie, berging en EHS wordt gecombineerd, en tegelijk kan worden bijgedragen aan de verdrogingsbestrijding. In de grote projecten wordt waterberging gecombineerd met wonen en werken aan het water, recreatie en natuurontwikkeling.

Stroomgebied Rijn

Deelstroomgebied Groningen Drenthe (gedeeltelijk)(zie boven)

Deelstroomgebied Achterhoek en Liemers

De wateropgaven komen voort uit wateroverlast in relatief laag gelegen landelijk en stedelijk gebied. Veel natuurgebieden en waardevolle wateren zijn verdroogd en vochttekorten treden ook op in landbouwgebieden. De grond- en oppervlaktewaterkwaliteit en waterbodems voldoen plaatselijk niet aan de algemene milieunormen. De Rijn en IJssel zijn van belang vanwege veiligheidsrisico's die op basis van rijksbeleid worden beheerst.

---

¹ De in bijlage 2 genoemde projecten zijn als voorbeeld genoemd.

Inhoud maatregelenprogramma

De bestrijding van wateroverlast wordt aangepakt door verbreding en verontdieping van waterlopen. Hiermee wordt ook maximaal meerwaarde geleverd aan het bereiken van andere (water) doelstellingen (natuurvriendelijke oevers ecologische verbindingzones vasthouden van water). De drinkwatervoorziening wordt veiliggesteld via beschermingszones. Ecologisch waardevolle wateren krijgen extra bescherming afhankelijk van hun functie (specifiek ecologische doelstelling of hoogste ecologische niveau). Uitvoering vindt plaats via grote integrale projecten in combinatie met de aanleg van een bedrijventerrein, afkoppeling van verhard oppervlak en inrichting van wadi's. Door het waterschap wordt de Reconstructie gezien als een zeer goed bruikbaar "voertuig" voor de realisatie van de wateropgaven. Voor stedelijk gebied wordt nog gezocht naar mogelijkheden van verdere meekoppeling.

Deelstroomgebieden Veluwe

Op de Veluwe is het hydrologische systeem sterk veranderd met als gevolg verstoring van de kwelstromen en een groot aantal sprenge is verdroogd en ecologisch aangetast. Wateroverlast kan lokaal ontstaan in de lagere en of stedelijke gebieden.

Inhoud maatregelenprogramma

Belangrijke maatregelen zijn beekherstel met daaraan gerelateerd meer vasthouden en bergen. In en bij Apeldoorn worden beken aangepast in een integraal programma van waterschap en gemeente. In het rivierengebied wordt meer water vastgehouden en geborgen via ontwikkeling van ecologische verbindingzones en optimalisatie van het peilbeheer.

Deelstroomgebied Rivierenland

Het Rivierengebied wordt gekenmerkt door oeverwallen met daarop de bebouwing en fruitteelt en de open komgebieden met daarin voornamelijk weidebouw. Oplossingen worden met name gezocht in verbreding van waterlopen waarbij tegelijkertijd de waterkwaliteit verbeterd kan worden door een natuurvriendelijke inrichting. De aanleg van EHS in het bijzonder is een mogelijkheid om ruimte voor water te realiseren. Bergingsgebieden zijn vooral geconcentreerd in de lager gelegen komgebieden. In de deelstroomgebiedsvisie is opgenomen dat een deel van het hemelwater wordt afgekoppeld.

Deelstroomgebied Vecht-Zwarte Water

Dit qua oppervlak grootste deelstroomgebied omvat vier waterschappen en ligt in de provincies Drenthe (zuid) en vrijwel geheel Overijssel. De oostelijke zandgronden liggen in Reconstructiegebied en hier zijn de beken afwaterend op de Vecht bepalend voor de waterafvoer. Een deel van het Vechtstroomgebied ligt in Duitsland. In 1998 hebben zich in delen van dit gebied ernstige wateroverlastsituaties voorgedaan. Het gebied is hydrologisch gecompliceerd waardoor de modelontwikkeling nog niet is voltooid. Het stedelijk gebied rond Almelo is laaggelegen. Bovenstrooms is reeds berging gerealiseerd echter zonder met aanzienlijke klimaatveranderingen te rekenen. In het westen van het gebied vinden we lager gelegen veengrond met grote open wateren zoals de Wieden en Weerribben en enige polders. Langs de IJssel en de IJsselmeerkust zijn veiligheidsmaatregelen (hoogwaterbescherming) genomen.

Inhoud maatregelenprogramma

De te treffen maatregelen voor vasthouden en bergen worden vrijwel altijd genomen langs de waterlopen via retentievoorzieningen, hermeandering van beken, herstel van oude (water)verbindingen en ontwikkeling van brongebieden. Bij al deze werken wordt gelet op de versterking van natuur, landschap in relatie tot de vaak aanwezige landbouw. Met het te ontwikkelen hydrologische model wordt afstemming gezocht met de maatregelen voor het hoofdsysteem. In het maatregelenprogramma zijn nog geen projecten van gemeenten opgenomen. Een aantal gemeenten is wel reeds actief geworden met name na recente calamiteiten bij hevige neerslag (Rijssen).

Deelstroomgebieden Amstelland en Gelderse Vallei

De problemen sluiten in het westelijke deel aan bij de problematiek van Zuid, Midden en Noord Holland, veenweidegebieden en polders. In het zuidelijke deel sluiten ze aan bij de opgaven vanuit het rivierengebied in relatie met het hoofdsysteem. Het oostelijke deel is Reconstructiegebied en hiermee

liggen de problemen op het vlak van beekverbeteringen en waterkwaliteitsproblemen als gevolg van overmaat aan fosfaat (fosfaatverzadigde gronden) en stikstof.

Inhoud maatregelenprogramma

Realisatie van berging wordt voorzien in reeds bestaande en nieuwe plassen vaak in combinatie met natuur en recreatie. Via hermeandering en realisatie van ecologische verbindingzones wordt water vast gehouden en geborgen. In dit gebied zijn ook projecten voor afkoppeling van verhard oppervlak gedefinieerd. In de oostelijke delen van het gebied worden Reconstructieplannen uitgevoerd waaraan ook watermaatregelen zullen worden gekoppeld.

Deelstroomgebied Midden Holland

In dit gebied is een aantal waterschappen gelegen, waarvan Rijnland, Delfland en Schieland de omvangrijkste zijn. Het gebied omvat de kern van het Groene hart en de Randstad. De ruimtedruk is enorm groot door toename van verhard oppervlak (verstedelijking/infrastructuur) en tegelijkertijd het kassengebied van Nederland in Delfland. In Midden Holland en Zuid-Holland Zuid speelt ook nog het probleem van soms diepe polders, omvangrijke maar soms toch nog te kleine boezems, veenweidegebieden en verziltingsbestrijding in relatie tot de agrarische functies van de gebieden. Veel problemen waarvan een aantal ook in andere delen van Nederland voorkomen, maar dan vaak minder intensief.

Inhoud maatregelenprogramma

In dit gebied wordt extra berging voor de boezem gezocht in piekberging, gebieden die incidenteel de boezem ontlasten door extra water te bergen. Hierbij wordt vaak de combinatie gezocht met de natuurfunctie. Naast deze ruimtelijke oplossing wordt ook gekozen voor techniek in de vorm van uitbreiding van gemaalcapaciteit. Overigens wordt ook in poldergebieden gezocht naar meer mogelijkheden van water vasthouden en extra berging. Voor het kassengebied worden specifieke technologische maatregelen voorzien in de vorm van gietwaterbekkens.

Deelstroomgebied Zuid-Holland zuid

In dit gebied ligt een aanzienlijk aantal waterschappen en het kwaliteitsbeheer berust bij het zuiveringsschap HEW. Het westelijk deel van het gebied wordt gekenmerkt door kleigronden en duinen. Hier vinden we akkerbouw en tuinbouw, inclusief kassen. Dit eilandengebied heeft lokaal ook enige grote stedelijke gebieden. Deze functies stellen hoge eisen aan de waterhuishouding. Verziltingsbestrijding is een belangrijk aandachtspunt. Het oostelijke gebied bestaat vooral uit veenweidegebieden en daaraan gerelateerde wateropgaven. Watertekort is nog niet concreet uitgewerkt.

Inhoud maatregelenprogramma

In het westelijk gebied wordt ruimte voor vasthouden en bergen gekoppeld met kreekherstel en realisatie van de ecologische verbindingzones, zowel in polderwater als waar mogelijk in boezemgebieden. Specifiek voor de glastuinbouwgebieden wordt voorzien in de realisatie van veel berging. In de maatregelenprogramma's worden ook projecten genoemd voor stedelijk waterbeheer. In het veenweidegebied wordt de oplossing gezocht in anticiperend/flexibel peilbeheer

Deelstroomgebiedsvisie Noorderkwartier

Bij de extreme neerslagsituaties van de afgelopen jaren is de overlast in Noord-Holland groot geweest en er hebben zich kritieke situaties voorgedaan. Er is geconcludeerd dat de bergingscapaciteit te gering is. De voor het gebied zeer belangrijke bollenteelt, en de stedelijke ontwikkelingen stellen ook hoge eisen aan de waterbeheersing in het gebied

De deelstroomgebiedsvisie Noorderkwartier kent een sterk kwantitatief karakter en werkt de hoofdlijnen uit voor tien waterhuishoudkundig herkenbare subdeelgebieden. Over deze visie is reeds intensief met alle betrokkenen gesproken tijdens zogenaamde 'watertafels'. De wateropgave in Noorderkwartier leidt gemiddeld tot 2% extra open water in landelijk gebied en gemiddeld 11% in nieuw stedelijk gebied. Dit is voor de termijn 2003 – 2050 een haalbare opgave. Voor Wieringen en de veenweidegebieden blijkt het niet mogelijk om binnen reële marges de waterproblemen binnen het deelgebied op te lossen. Voor deze gebieden wordt op groter schaalniveau naar oplossingen gezocht. Voor de opgave met betrekking tot watertekort is geconstateerd dat hiervoor nader onderzoek nodig is.

Zo is duidelijkheid nodig over de mate waarin dit probleem werkelijk gaat optreden (zoetwaterverkenning) als ook over de haalbaarheid en gevolgen van eventuele maatregelen.

Inhoud maatregelenprogramma

Voor elk van de subdeelgebieden wordt een gebiedsuitwerking gemaakt op basis van de voorgestelde oplossingsrichtingen. Waarbij in navolging van de 'watertafels' hoofdzakelijk gekozen wordt voor kleinschalige maatregelen. De oplossing wordt gezocht in vasthouden in de polders, meer berging in de boezem en daarnaast uitbreiding van gemaalcapaciteit. Door de kleinschaligheid werken de maatregelen ruimtelijk voornamelijk op bestemmingsplanniveau door. De relatie met het IJsselmeer als hoofdsysteem is nog in discussie. Het maatregelenprogramma voorziet in een groot aantal projecten voor de realisatie van berging in polder en boezem en in samenhang met andere functies als natuur, recreatie en landbouw. Verbetering van de waterkwaliteit is ook in een aantal gevallen beschreven.

Deelstroomgebiedsvisies Fryslan en Flevoland

Friesland heeft kleigronden in het westen en noorden, het oostelijke en zuidelijke deel bestaat uit zandgebieden en in het midden vinden we veengronden met daarin de grote meren die fungeren als boezemgebied. Het overgrote deel van de provincie heeft een agrarische functie naast uiteraard de natuur en recreatiefunctie. De problemen voor wateroverlast zijn geïnventariseerd, watertekort is nog in studie. De grote boezem en de ligging aan zee met afvoermogelijkheden maken een geleidelijk invulling van de wateropgave mogelijk.

Flevoland is nog een jong gebied waar overigens wel zeer veel invloed uitgaat van bodemdaling door inklinking van de gronden. De polders zijn ingericht op een norm van 1 : 100, het blijkt echter dat deze nu reeds is teruggelopen tot 1 : 80, In Flevoland vindt nog discussie plaats over de te kiezen oplossingsrichting en de uitwerking daarvan. Hierbij speelt de relatie met het omringende IJsselmeer nog een belangrijke rol.

Inhoud maatregelenprogramma

In Friesland wordt nog een aantal studies uitgevoerd. Concreet wordt gewerkt aan de uitbreiding van de bergingscapaciteit door uitbreiding van de boezem in relatie tot de noodzakelijke kadeverhogingen/achterwaartse verplaatsing en realisering van bergen in beken en polders. Ook in uitbreiding van de gemaalcapaciteit wordt voorzien. Flevoland heeft nog een aantal scenario's voor de oplossing van de wateropgaven. Concreet wordt een aantal vernattingsprojecten genoemd voor water vasthouden.

Stroomgebied Maas

Deelstroomgebied Brabant-oost

Deze DSGV omvat de waterschapsgebieden Dommel, Aa en Maaskant. De oppervlakte aan water is de laatste decennia sterk afgenomen en het verharde oppervlak daarentegen sterk toegenomen. Een deel van de licht hellende stroomgebieden ligt in België. Het peil in de Maas is soms dusdanig hoog dat de aanvoer vanuit het regionale systeem niet meer onder vrij verval kan plaatsvinden waardoor inundaties optreden. Door grootschalige bodemverontreiniging met zware metalen en nutriënten en lokaal bestrijdingsmiddelen en PAK's, laat de kwaliteit van waterbodems en grond- en oppervlaktewater veel te wensen over.

Inhoud maatregelenprogramma

Het programma voor het waterschap de Dommel is met de regio doorgesproken. Er wordt uitgegaan van een algemene afvoerpiek reductie van 10%. Vrijwel alle voorgestelde projecten liggen in de EHS, daarbuiten is het moeilijk grond te verwerven of functies te veranderen. Stedelijk gebied is nauwelijks meegenomen, cultuurhistorie heeft veelal te maken met watermolens. Beekherstelprojecten worden uitgevoerd. Ook in landinrichtingen worden WB21 maatregelen getroffen. . Uitvoering van het Reconstructieplan zou een versnelling voor de watermaatregelen kunnen betekenen.

Deelstroomgebied Brabant West

De problematiek is vergelijkbaar met Brabant Oost. De belangrijkste verschillen zijn het verschil in grondsoort en daarmee grondgebruik. De verdroging in dit gebied (het westelijke deel) is iets minder

groot en ook de aard van de water(bodem)verontreiniging is minder dan in oost. De problematiek van hoogwater doet zich ook hier voor, met name in Breda en omgeving.

Inhoud maatregelenprogramma

Naast wateroverlastbestrijding zijn in projecten alle medebelangen in het geding. Aan verdrogingsbestrijding, waterconservering en kreekherstel wordt veel aandacht besteed, tegelijk met alle andere belangen. Een aantal nieuwe omvangrijke integrale projecten staat hier op stapel. . Veel projecten zijn genoemd maar niet (financieel) uitgewerkt. In dit gebied is slechts een klein deel Reconstructiegebied.

Deelstroomgebied Limburg

De provincie Limburg had reeds een provinciaal omgevingsplan ingericht op stroomgebieden waarin ook zoekgebieden voor vasthouden en bergen zijn vastgelegd. Het waterprobleem is grotendeels gekoppeld aan de Maas als hoofdsysteem. Grote delen van de stroomgebieden liggen in Duitsland of België. Het noordelijke deel van Limburg is Reconstructiegebied; de waterproblemen in het zuidelijke deel worden vooral veroorzaakt door meer stedelijk gebied en meer hellende terreinen.

Inhoud maatregelenprogramma

De eigen oplossing wordt gezocht langs de beken en in een geïntegreerde aanpak met verdrogings- en erosiebestrijding. De deelstroomgebiedsvisie en daarmee ook het maatregelenprogramma zijn concreet en ver uitgewerkt waarbij ook het stedelijk waterbeheer veel aandacht krijgt. Vasthouden en bergen zijn uitgangspunt bij maatregelen en in vrijwel alle projecten wordt aandacht besteed aan ecologische ontwikkelingen.

Stroomgebied Schelde

Deelstroomgebied Zeeland (en Brabant-West klein gedeelte)

Deze gebieden worden gekenmerkt door de kleigronden en het overwegende agrarische gebruik. In Zeeland wordt ook voorzien in een verdere agrarische ontwikkeling waarbij een betere afstemming van de teelten in relatie tot de verzilting nadere aandacht vraagt.

Inhoud maatregelenprogramma

Als oplossing wordt gekozen voor het zeer lokaal gebonden zoeken van vasthouden en bergen, zo mogelijk in relatie met natuurontwikkeling. Dit lokaal oplossen van het probleem is ook uitgangspunt voor het stedelijke gebied. Overigens wordt gelet op de ligging aan zee ook gekozen voor aanvullend extra afvoeren via uitbreiding van de gemaalcapaciteit.

Bijlage 3: Wateropgave, ruimtelijke opgave en financiële opgave middellange termijn (2015) en lange termijn (2050)

Water, ruimtelijke en financiële opgaven voor de vier stroomgebieden

	Wateropgave (mln. m ³)	Vasthouden (ha)		Bergen (ha)		Afvoeren (ha)		Investerings (mln. €)	
		2050	2015	2050	2015	2050	2015	2050	2015
Eems ¹	27	2.850				275	275	95	95
Rijn	284	39.000	144.000	12.000	39.000	260	260	4.391	9.754
Maas	91	343.000	468.000	11.000	27.000			3.285	5.669
Schelde	23	900	1.050	180	180			176	205

¹Exclusief ruimtelijke maatregelen (10.000 ha) en kosten (€331 miljoen) van HOWA 1.

Op dit moment is een deel van de ruimtelijke opgave nog zoekruimte en er is nog geen onderscheid mogelijk in de ruimtelijke opgave tussen bergen en vasthouden.

Deze bijlage bevat nog onzekerheden in de gepresenteerde opgaven. Voor de procedure ten aanzien van verdere uitwerking en completering wordt verwezen naar artikel 2, lid 6.

Bijlage 4: Werknormen

Normklasse gerelateerd aan grondgebruikstype	Maaiveldcriterium ²	Basis werk criterium [1/jr]
Grasland	5 procent	1/10
Akkerbouw	1 procent	1/25
Hoogwaardige land- en tuinbouw	1 procent	1/50
Glastuinbouw	1 procent	1/50
Bebouwd gebied	0 procent	1/100

Deze normen zijn uitgedrukt in de kans dat het peil van het oppervlaktewater het niveau van het maaiveld overschrijdt ('kans op inundatie vanuit oppervlaktewater'). Daarbij worden voor verschillende bestemmingen van de grond uiteenlopende normen gehanteerd (variërend van eens per honderd jaar voor bebouwd gebied tot eens per tien jaar voor weidegebied).

---

² Het maaiveldcriterium bepaalt het referentievlak ten opzichte waarvan het basis werk criterium wordt uitgedrukt. Zie verder het voorstel van de kerngroep normering regionale wateroverlast oktober 2001.

Bijlage 5 : verdeling kosten maatregelenprogramma 2003-2007

Uitgaven maatregelenprogramma 2003-2007	1300 miljoen
Waterbeheer gerelateerde uitgaven door waterschappen	680 miljoen
Rijksbijdrage ten behoeve van wateroverlast	100 miljoen
Meekoppelen andere belangen (provincies, gemeenten en waterschappen, reguliere budgetten van het Rijk, EU-subsidieregelingen en eventuele derden)	520 miljoen